

Fågel Fenix? De ryska väpnade styrkornas utveckling 2023–2026

av Jörgen Elfving

Résumé

Late 2022, the Russian Minister of defence revealed the plan for the further development of the Russian armed forces, something he also did less than a month later. It was an impressive plan and a response to the enlargement of NATO with Sweden and Finland as its new members. In the period 2023–2026 the number of military personnel in the Russian armed forces will increase from today's 1 150 628 to 1 500 000, a number of new units will be organized, among them ten new mechanized and two air assault divisions and the present naval infantry brigades upgraded to divisions, a reserve of artillery units will be organized etc. This will be accomplished at the same time as the war in Ukraine is ongoing. A war generating continued losses of personnel and equipment competing with the force expansion when it comes to these assets. This implies that Russia stands as a donkey between two haystacks. Either focus on the resurrection of the forces employed in Ukraine or the force expansion. It seems less likely that both these objectives can be met simultaneously due to the problems connected with recruiting the contract personnel and the production capability of the Russian arms industry. Thus, the capability of the Russian armed forces will be degraded for the next few years even if the military in the usual fashion in 2026 will claim that the plan has been fulfilled and all targets met.

DEN 1 DECEMBER 2022 genomfördes det årliga sammanträde i det ryska försvarsministeriet, där vad som skett inom de väpnade styrkorna under året redovisades, men även planerna för deras fortsatta utveckling.¹ Något som Sergej Sjojgu, den 17 januari, i samband med en inspektion av en stab som leder operationerna ånyo redovisade.² Vad som redovisats om planerna för de ryska väpnade styrkornas fortsatta utveckling har dock gått relativt obemärkt förbi, vilket torde kunna förklaras av det fokus striderna i Ukraina har fått vad gäller uppmärksammandet av rysk militär verksamhet.

Målbild

I december redovisade försvarsministern följande om den kommande styrkeuppbyggnaden;

- Att värnpliktiga i åldersspannet 21–30 år kallas in till grundutbildning istället för som idag 18–27 år.
- Ökas de väpnade styrkornas personalstyrka till en och en halv miljon man, varav 695 000 kontraktsanställda.
- Organiserar två strategiska territoriella förband, Moskvask och Leningrads militärområde.

- Organiseras tre mekaniserade divisioner, bl a i Kherson och Zaporozje oblast, samt en armékår i Karelen.
- Omorganiseras sju mekaniserade brigader i Västra, Centrala och Östra militärområdena och i Norra marinen till divisioner.
- Organiseras inom luftlandsättningstrupperna ytterligare två luftburna divisioner.
- I varje armé ska ingå en blandad flygdivision och en arméflygbrigad med 80–100 helikoptrar.
- Organiseras tre flygdivisionsledning, åtta bombflygregementen, ett jaktflygregemente och sex arméflygbrigader.
- Som en artillerireserv i de strategiska riktningarna organiseras i militärområdena fem artilleridivisioner och en tung artilleribrigad.
- Med de befintliga marininfanteribrigaderna som grund organiseras fem marininfanteridivisioner.

Den 17 januari redovisades i princip ånyo ovanstående med några förtydliganden, bl a att de aviserade åtgärderna skulle genomföras 2023–2026. Dock var detaljeringsgraden inte lika hög som i den redovisning som gjordes i december och det nämndes t ex inte att marininfanteribrigaderna skulle växlas upp till marininfanteridivisioner. För den fortsatta redovisningen antas dock att vad som sades 21 december de facto är vad som är den gällande målbilden.

Vad som motiverar ovanstående är utvidgningen av Nato med ett svenskt och finskt medlemskap respektive synen på Nato som ett hot. Något som också återspeglas i vad den ryske utrikesministern uttalade vid en presskonferens den 18 januari där han redovisade den ryska diplomatins resultat under 2022: ”Men som vi sade måste vi dra slutsatser av att Finland och Sverige ansluter sig till alliansen (om det sker) och vi kommer

att vidta lämpliga militära och tekniska åtgärder på vår sida av gränsen”.³ D v s vad försvarsministern redovisat.

Personal

De ryska väpnade styrkornas fredstida styrka fastställdes i ett presidentdecret från mars 2017 till 1 013 628 man militär personal vilken i ett nytt decret i augusti 2022 från 1 januari 2023 utökades till 1 150 628.⁴ Något decret som fastställer den personalstyrka som nämns, 1 500 000 man, vilket är en ökning med 349 372 man jämfört med 1 januari 2023, är ej känt, men torde kunna förväntas.

Oavsett vilken fredstida personalstyrka som är aktuell har den faktiska personalstyrkan aldrig nått upp till denna. T ex bedömdes av Riddle de väpnade styrkornas faktiska styrka före den 24 februari 2022 att uppgå till 740 000–780 000 man.⁵ En personalstyrka som avser de förband som då var för handen och som till följd av de förluster flera av dem åsamkats sedan dess, i Ukraina, torde vara betydligt mindre. Visserligen har sedan angreppet på Ukraina inleddes ett antal frivilligbataljoner organiserats och en partiell mobilisering genomförts vilket inneburit tillförsel av personal. Något som varit tillfälliga lösningar, och det kan diskuteras om frivilliga och/eller mobiliserade ska inräknas i den fredstida styrkan. Detta då det är fråga om personal som till huvuddelen förr eller senare hemförlovas och därför redovisningsmässigt inte kan, eller bör, hänföras till nämnda ramar för den fredstida personalstyrkan.

Antalet kontraktsanställda ska öka till 695 000, vilket är en betydande ökning av denna personalkategori, vilken enligt senast redovisat antal, i maj 2022, uppgick till 405 000.⁶ Det planeras att man under 2023 ska rekrytera 400 000 kontraktsan-

ställda, men i artikeln sägs också att antalet av denna kategori under 2023 ska öka från 400 000 till 521 00.⁷ Att under 2023 rekrytera 400 000 kontraktsanställda bedöms vara realistiskt, liksom även det nämnda lägre antalet, 121 000.

695 000 kontraktsanställda ska också ses i sammanhang med den tidigare målbilden för antalet av denna kategori, vilken 2027 angavs till 499 200.⁸ Över tid har de efterhand uppsatta målen för antalet kontraktsanställda, enligt försvarsministeriets planer, inte nåtts och där det årliga målet varit en rekrytering av 50 000, vilket presidenten fastställde 2012.⁹ Att man inte nått målen har också erkänts av Putin och det synes tveksamt om det nu uppställda målet om 695 000 kan nås.

Om de 695 000 omfattar såväl officerare som motsvarigheten till specialistofficerare, sergeanter och meniga är dock inte helt klart. Normalt hänförs till kontraktsanställda endast de tre sistnämnda personalkategorierna. Sammanfattningsvis kan dock konstateras att de olika sifferuppgifter som redovisats är förbryllande och det återstår att se vad som redovisas framöver för att få en klarare bild av personalvolymerna.

Ändringen av åldersspannet för värnpliktiga som kallas in till grundutbildning, 21–30 istället för 18–27 år kan motiveras av att i de yngre åldersklasserna undvika uppskov för studier liksom för mer välutbildade värnpliktiga, dvs med gymnasie- eller högre utbildning.¹⁰ Dock skapar det ändrade åldersspannet andra problem. Värnpliktiga i de äldre åldersklasserna torde ha stadgat sig, inlett sin yrkeskarriär och även gift sig vilket sannolikt innebär att motivationen för att göra värnplikt är låg och därmed leda till undanhållande samt andra sätt att undandra sig inkallelse. Den 3 mars uttalade ordföranden i Federationsrådets försvarsutskott, Sergej Bondarev att om ett lagförslag

läggs under våren och presidenten fastställer lagen till sommaren kommer det nya åldersspannet att tillämpas fr o m höstinkallelseperioden.¹¹ Och ett lagförslag introducerades i Duman den 13 mars enligt vilket det nya åldersspannet införs etappvis åren 2024–2026. År 2024 inkallas värnpliktiga i åldrarna 19–30 år, 2025 20–30 år och 2026 från 21 års ålder.¹² Enligt lagförslaget ska också de som så önskar och ansöker om detta kunna göra värnplikt från 18 års ålder.¹³

Det är uppenbart att man står inför en utmaning vad gäller att rekrytera personal. Inte minst ska de förluster som varit fallet i Ukraina ersättas. Förluster där antalet varierar inom vida ramar beroende på källa och där ukrainska generalstabens 12 mars redovisade i storleksordningen 159 090 stupade på den ryska sidan.¹⁴ Till detta kommer de förband som ska nyuppsättas. Detta torde bli kräva ett utökat antal officerare vilket Sjojgu även nämnde den 17 januari. Den 8 mars nämnde han ett behov 2023 av 18 000 officersaspiranter.¹⁵ Detta är 6 000 fler än de 12 000 som tidigare varit fallet och väcker frågan om dagens utbildningsanstalter är dimensionerade för att tillgodose det ökade behovet.¹⁶ Möjligen kan behovet av yngre officerare täckas genom att man kallar in de reservofficerare som utbildats vid civila högskolor.

Att rekrytera ett betydande antal kontraktsanställda fram till 2026 torde även det vara förenat med problem. Sannolikt lär de värnpliktiga utsättas för press, eller luras, att låta sig kontraktsanställas och volymen värnpliktiga kan också komma att bli större än de 200 000–250 000 per år som nämnts.¹⁷ Särskilt i det fall rekryteringsmålen för kontraktsanställda ej nås. Såvitt kan bedömas torde de mål avseende personalstyrkor som redovisats svårigen kunna nås och sannolikt kommer också konflikten i Ukraina, bero-

ende på hur den utvecklar sig, påverka viljan att tjäna fosterlandet.

Militärterritoriell indelning

Återupprättandet av Leningrads och Moskvas militärområden vilka utvecklades 2010 innebär att den nuvarande ryska militärterritoriella indelningen ändras.¹⁸

Återupprättandet av Leningrads och Moskvas militärområden skulle i västra Ryssland kunna innebära nedanstående militärterritoriella indelning om det bortses från övriga militärområden.¹⁹

Ett återupprättande av Leningrads militärområde ter sig logiskt m h t ett svenskt och finskt Nato-medlemskap, men frågan uppstår om det också kommer att ha operativt ansvar för Östersjöområdet.

Att återupprätta Moskvas militärområde i dess tidigare skepnad ter sig däremot udda. Syftar detta till att skydda Moskva-

området eller har det andra uppgifter? Om en operativ samverkan med Belarus är fallet så skulle Moskvas militärområde kunna ha en operativ inriktning mot Ukraina, Polen och/eller de baltiska staterna.

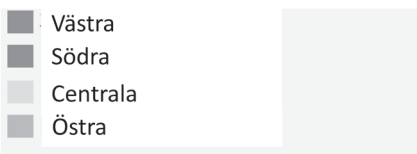
Ett återupprättande av nämnda militärområden väcker ett antal frågor, eller underlättelsebehov, där det idag inte finns något svar och som förhoppningsvis ges svar på i samband med eller efter det att den nya militärterritoriella indelningen intagits:

- I och med att man återgår till tidigare benämning för två militärområden innebär detta att så blir fallet även för dagens centrala, södra och östra militärområde?
- Lokalisering av staben för Leningrads militärområde? Till St Petersburg, där den tidigare var belägen, eller till Murmansk? Det förstnämnda alternativet kan innebära att staben för nuvarande Västra militärområdet bara byter namn. Det andra

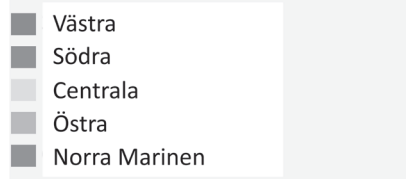
Rysk militärterritoriell indelning av idag

2010

Från december 2014

De fyra militärområden/operativa strategiska ledningar som organiserades 2010 utökades i december 2014 med ytterligare en operativ strategisk ledning, Norra marinen, med ansvar för Arktis och som sedan december 2019 har status av militärområde

Illustration: författaren.

Illustration: författaren.

alternativet kan innebära att nuvarande Västra militärområdets stab omlokaliseras och blir stab för Moskvas militärområde.

- Norra marinens framtid – underställt Leningrads militärområde eller någon annan läsnings?
- Operativt ansvar för Leningrads respektive Moskvas militärområde?
- Vilken status får Kaliningrad oblast? Solitär som särskild region eller underställt förbanden i oblasten endera Leningrads eller. Vad kommer att gälla för Moskvas militärområde?

Förbandsmassa

Den förbandsmassa som ska intas intill 2026 är betydande, men där i flertalet fall lokaliseringen av de nya förbanden ej redovisas. De förband där lokaliseringen preciseras är den armékår som ska organiseras i Karelen och de två divisioner som avses sättas upp

i de av Ryssland ockuperade delarna av Ukraina, i Kherson och Zaporozje oblast. En lokalisering som ger intryck av hybris och är tveksam beroende på hur konflikten i Ukraina utvecklar sig. Armékåren i Karelen bedöms kunna vara ett återuppsättande av den förutvarande 30:e armékåren vilken utvecklades 1998 och var förlagd till Viborg.²⁰

Totalt ska tio nya divisioner se dagens ljus varav sju är uppväxlade mekaniserade brigader. Hur många av brigaderna och vilka i vårt närområde som kommer att växlas upp har ej redovisats, men möjliga brigader i detta område bedöms vara;

- MekB 80, Alakurtti.
- MekB 138, Kamenka. Tidigare GMD 45 vilken 1997–1998 växlades ned till brigad. Därför bedöms det sannolikt att en uppväxlade MekB 138 återfår benämningen GMD 45.²¹
- MekB 25, Pskov/Luga.

Sett till de divisioner som organiserats sedan 2013 varierar deras organisation, och i flera fall är de inte överensstämmande med vad som skulle kunna betraktas som deras typförband, den sovjetiska mekaniserade respektive pansardivisionen. Exempel på detta är GMD 20, Volgograd, vilken bedöms ha varit organiserad 2022, i vilken ingår två mekaniserade regementen samt en stridsvagnsbataljon.²² Ytterligare ett exempel är MD 150, Novotjerkassk, två mekaniserade regementen och två stridsvagnsregementen.²³ I de fall det är fråga om avsaknad av förband i de som nyuppsatts kan detta bero på ett flertal faktorer som tillgång till personal, materiel eller infrastruktur medan det i fallet MD 160 kan vara fråga om en ny organisationsstruktur. Sett till de divisioner som satts upp sedan 2013 torde de nu aviserade tio divisionernas organisation också komma att variera och inte överensstämma med nämnda typförband.

Uppsättandet av nya divisioner är också en process som är mer eller mindre tidsödande. Som exempel kan nämnas GMD 144, Elnja, vars moderförband var MekB 28 och började omorganiseras 2016 och var sannolikt omorganiserad 2019.²⁴

Tio nyuppsatta divisioner genererar utgående från antagandet att dessa är organiserade i stort som tidigare sovjetiska ett personalbehov i storleksordningen:

- Tre nyuppsatta divisioner: $3 \times 13\,268 = 39\,804$ man.
- Sju till division uppväxlade brigader: $7 \times 13\,268 - 4\,500 = 61\,376$ man
- Totalt 101 180 man eller 35 % av ökningen av den fredstida personalstyrkan.

Uppsättandet av ytterligare två luftburna divisioner innebär en betydande förstärkning av luftlandsättningsgrupperna, VDV, som idag består av två luftlandsättnings- och

två luftburna divisioner samt tre luftburna brigader.²⁵ Detta om de två luftburna divisionerna tillkommer utöver nu befintliga förband och inte genom att de tre luftburna brigaderna omorganiseras till två divisioner. Det sistnämnda ter sig högst sannolikt m h t att detta minskar behovet av ny personal och ny materiel samt ger luftlandsättningsgrupperna en renodlad förbandsmassa i form av divisioner. En uppväxling av brigad till division nämndes redan 2018 då dumaledamoten och f d chefen för luftlandsättningsgrupperna, Vladimir Sjamanov, uttalade att det intill 2023 planerades att med 31:a luftburna brigaden som grund organisera 104:e gardesluftburna divisionen.²⁶ Något som också dessförinnan nämnts 2015 och 2022 uppgavs att det tagits ett principbeslut om att organisera 104:e gardesluftburna divisionen, men tidpunkten för detta hade ännu inte fastställts.²⁷ 104:e gardesluftburna divisionen var ursprungligen en luftlandsättningsdivision som 1998 växlades ned till 31:a luftburna brigaden och blir sannolikt en av de två divisioner vilka nu avses att organiseras.²⁸

Uppsättningen av två luftburna divisioner är något förbryllande mot bakgrund av de initiala erfarenheterna av angreppet på Ukraina och tillgången till transportkapacitet i form av transportflygplan och helikoptrar. I inledningen av angreppet på Ukraina var sannolikt avsikten att likt vad som skedde i Prag 1968 och i Kabul 1979 ta flygplatsen Gostomel nordväst Kiev för att därefter snabbt tränga in i staden och omhänderta den politiska ledningen. Något som misslyckades och därefter har såvitt känt inga fler luftlandsättningar skett och luftlandsättningsförbanden har använts i en rent infanteristisk roll. Något som väckt viss kritik då de inte är utrustade eller primärt avsedda för detta. Möjligen kan uppsättandet av ytterligare två luftburna divisioner motiveras

av att framgent utnyttja luftlandsättningsstrupperna som en form av mer kvalificerat infanteri på bekostnad av en nedtoning av deras traditionella uppgifter. Något som också introduktionen av stridsvagnar i de luftburna förbanden antyder och vad som sägs i en artikel publicerad av Reporter:

Erfarenheterna från den särskilda operationen i Ukraina kräver att luftlandsättningsstruppernas luftburna förband tillförs tyngre vapen vilka markstridskrafterna har. Med tanke på den höga förmågan och det ryska försvarsministeriets beslut att organisera ytterligare två nya luftburna divisioner samt att omorganisera fem marininfanteribrigader till fullfjädrade divisioner kommer detta att ge Ryssland en mycket effektiv anfallsstyrka som kan användas för att genomföra offensiva operationer på strategiskt djup – för genombrytning, omringning och forcering av större vattenhinder.²⁹

Vad som begränsar användningen av luftlandsättningsförbanden i deras traditionella roll är tillgången på transportflygplan och helikoptrar. 2016 redovisade *Izvestija* att befintliga Il-76 i det militära transportflyget endast medger att fälla två regementen och del av deras materiel tillförs i en andra transportomgång.³⁰ Och antalet Il-76 som tillförts under senare år, och kommer att tillföras, är begränsat. Sedan 2015 och in till december 2022 hade totalt 17 Il-76MD-90A tillförts de ryska flygstridskrafterna och 2021–2028 avses ytterligare 14 att tillföras.³¹ Att luftlandsättningsstrupperna inte haft organisatoriskt ingående helikopterförband och därmed inte rådighet över dessa har varit till nackdel för vapenslaget. Något man också sökt att åtgärda och 2019 uppgavs att en helikopterbrigad med 48–50 helikoptrar, Mi-8AMTsj, Mi-26T2 och Mi-35, skulle organiseras inom luftlandsättningsstrupperna inom de närmaste två till tre åren.³² Några uppgifter om att ett dylikt helikopterförband

skulle ha organiserats har ej påträffats och det bedöms mindre sannolikt att luftlandsättningsstrupperna skulle få egna sådana sett till vad som sägs om arméflygbrigader i arméerna.

I december 2022 sades att i varje armé ska ingå en blandad flygdivision och en arméflygbrigad med 80–100 helikoptrar samt att tre flygdivisionsledningar, åtta bombflygregementen, ett jaktflygregemente och sex arméflygbrigader skulle organiseras. Detta innebär att arméerna får rådighet över egna flygstridskrafter. Vad avser flygdivisioner innebär detta ett antal av 12 där vad som sades i december 2022 kan tolkas som att de nämnda flygdivisionsledningar, bombflygregementen, och ett jaktflygregemente kommer att nyuppsättas och övriga flygstridskrafter som ska ingå i arméerna överförs från rymd- och flygstridskrafterna. Hur flygdivisionerna kommer att vara organiserade är ej känt, men sett till hur flygdivisioner inom rymd- och flygstridskrafterna är organiserade bedöms bli ingå två eller flera flygregementen av olika slag, jakt-, attack- och möjligen även andra slag av flygstridskrafter.³³

Ryssland har idag fyra arméflygbrigader och sju arméflygregementen underställda militärområdenas flyg- och luftförsvarsarméer vilka bli ska understödja såväl markstridskrafterna som luftlandsättningsstrupperna.³⁴ Idag befintliga arméflygförband innebär att det mål som aviserades 2014 om 14 arméflygbrigader och tio arméflygregementen, ett i varje armé, ej uppnåtts.³⁵

En arméflygbrigad i varje armé ger ett behov av 12 dylika av vilka minst sex, utifrån vad som sades i december 2022, bedöms nyuppsättas. Resterande sex arméflygbrigader skulle kunna utgöras av befintliga helikopterförband, och för arméflygregementena efter uppväxling till brigad, vilka överförs till de 12 arméerna. Vilka arméflygbrigader och arméflygregementen som då kan komma

ifråga kan fin inte anges och ej heller innebörden av en eventuell överföring av helikopterförband från flyg- och luftförvarsarméerna vilka fortsatt bedöms behöva någon form av helikopterförband.

Att arméerna tillförs egna flygstridskrafter bedöms innebära samordningsproblem visavi flygstridskrafterna och luftförsvaret i övrigt. För de förband som nyuppsätts tillkommer också frågan om basering, var ska de nya förbanden baseras? Till detta kan läggas ett utökat behov av flygförare m fl.

Artilleridivisionerna är förstärkningsförband, vilka under Det Stora Fosterländska Kriget 1941–1945 förekom i ett relativt stort antal. Ett antal som minskade efter kriget och i slutet av 1980-talet ingick i de då befintliga artilleridivisionerna. I början av 1990-talet omorganiserades artilleridivisionerna till brigader.³⁶ I de ryska väpnade styrkorna ingår idag 14 artilleribrigader och sex raketartilleribrigader.³⁷ Merparten av artilleribrigaderna är underställda en armé medan raketartilleribrigaderna till sin huvuddel är underställda militärområdena. De artilleridivisioner och den tunga artilleribrigad som nu ska organiseras bedöms vara ett resultat av erfarenheterna från Ukraina och bli en högkvartersresurs. Om det är en uppgradering av befintliga artilleribrigader eller nyuppsättning kan ej avgöras, men befintliga artilleri- och raketartilleribrigader som idag är underställda militärområdena bedöms kunna utgöra grund för aviserade artilleridivisioner. Vad gäller den tunga artilleribrigad som ska organiseras så är frågan om det är en nyuppsatt sådan som avses eller den idag befintliga 45:e tunga artilleribrigaden i Tambov. En brigad som lades ned 2009 men återuppstod 2015 och i vars arsenal ingår 2S4 Tjulipan och 2S7 Malka.³⁸

Under efterkrigstiden har i den sovjetiska/ryska marinen bara funnits en marininfanteridivision, 55:e MinfD.³⁹ En division vars

uppgift var att försvara Muravjev-Amurskijhalvön där Vladivostok ligger på dess södra spets.⁴⁰ Beslut om att sätta upp divisionen togs 1967, och den var organiserad i slutet av 1968 med en organisation liknande en mekaniserad division och med en personalstyrka om 7 000 man. Från 1994 inleddes divisionens svanesång, då vissa ingående förband lades ned och 2009 var dess saga all, då delar av divisionen omorganiserades till 155:e marininfanteribrigaden. De brigader som idag ingår i det ryska marininfanteriet och växlas upp till divisioner utgörs av:

- Östersjömarinen: gardesmarininfanteribrigad 336, Baltisk.⁴¹
- Norra Marinen: marininfanteribrigad 61, Sputnik.⁴²
- Svartahavsmarinen: gardesmarininfanteribrigad 810, Sevastopol,⁴³
- Stillahavsmarinen: marininfanteribrigad 155, Vladivostok och marininfanteribrigad 40, Petropavlovsk-Kamtjatskij.⁴⁴

Marininfanteribrigadernas organisation låter sig ej redovisas i form av något slags typförband i likhet med markstridskrafternas brigader då organisationen varierar mellan de olika brigaderna bl a till följd av organisationsförändringar över tid. År 2019, möjligen redan 2016, aviserades att i marininfanteribrigaderna skulle ingå sex stridande bataljoner – en underrättelsebataljon, tre marininfanteribataljoner, en luftburen bataljon och en stridsvagnsbataljon,⁴⁵ Vad gäller stridsvagnsbataljoner togs redan 2017 beslut om att en dylik skulle ingå i varje marininfanteribrigad.⁴⁶ I vilken omfattning denna organisationsförändring genomförts är dock oklart och hur de nya marininfanteridivisionerna kommer att vara organiserade är ej känt. I vilket fall bedöms deras personalstyrka vara större än vad som en gång var fallet för 55:e marininfanteridivisionen.

Liksom för luftlandsättningsstrupperna är transportresurserna en trång sektor. I den ryska marinen ingår för närvarande 20 större landstigningsfartyg vilka kan lasta i storleksordningen en bataljon.⁴⁷ Av dessa fartyg skadades/sänktes ett i mars, Saratov, i Svarta havet till följd av ett ukrainskt angrepp.⁴⁸ Merparten av de större landstigningsfartygen är byggda på polska varv i slutet av det kalla kriget och är slitna efter att de har genomfört underhållstransporter till Syrien. Ett problem är också tillgången till reservdelar.⁴⁹ De modernaste större landstigningsfartygen av Ivan Gren-klass är;⁵⁰

- *Ivan Gren*, Norra Marinen, tillförd 2018.
- *Peter Morgunov*, Norra Marinen, tillförd 2018.
- *Vladimir Andreev*, under byggnation, tillförs 2023.
- *Vasilij Trusjin*, under byggnation, tillförs 2024.

Hur många landstigningsfartyg av Ivan Gren-klass som kommer att byggas är något oklart. 2018 sades att det utöver *Ivan Gren* och *Peter Morgunov* skulle byggas ytterligare två till tre av samma klass och möjligen är *Vasilij Trusjin* det sista som byggs.⁵¹

Då Ryssland inte fick de Mistral amfibie-attackfartyg från Frankrike som man förväntat sig bygger man därför två fartyg av motsvarande slag, *Ivan Rogov* och *Mitrofan Moskalenko*. Dessa byggs av varvet Zaliv i Kertj och kölsträcktes våren 2020 samt avses tillföras den ryska marinen 2027–2028.⁵²

Uppväxlingen av de fem marininfanteribrigaderna till divisioner innebär att den ryska förmågan att genomföra amfibieoperationer ökar, i vart fall på pappret, men där tillgången på landstigningsfartyg är en begränsande faktor. I likhet med luftlandsättningsförbanden är det inte osannolikt att marininfanteriet också ses som en form

av mer kvalificerat infanteri även om förmågan att genomföra landstigningar vidmakthålls i form av, som idag, övningar i upp till bataljon.

Materiel

De ryska materiella förlusterna har ökat källa varit betydande vilket framgår av tabellen nedan.⁵³

Materielslag	Ukrainska generalstaben 12 mars	ORYX 24 februari
Stridsvagnar	3 466	1 825, varav utslagna 1 081, skadade 91, övergivna 103, tagna 550
Pansarskyttefordon	6 769	3 294, varav utslagna 2 089, skadade 83, övergivna 157, tagna 965
Artilleripjäser	2 487	542, varav utslagna 309, skadade 23, övergivna 12, tagna 198
Flygplan	304	77, varav utslagna 70, skadade 7
Helikoptrar	289	79, varav utslagna 68, skadade 10, tagna 1

Tabell 1.

Förlustsiffrorna är i sig intressanta, men en annan bild fås om de omsätts till förbandstermer. Texten motsvarar de enligt ukrainska uppgifter 3 466 utslagna stridsvagnarna i storleksordningen 80–110 stridsvagnsbataljoner beroende på typförband. Stridsvagnsförlusterna ska också ses i relation till det antal stridsvagnar som var i bruk, dvs vid förband och ej förrädsställda, innan 24 februari 2022. En rysk källa uppgav 2021 detta antal till 2 609 stridsvagnar, varav 1 340 var nya eller moderniserade, tillverkade år 2000 och senare, dvs cirka 51 % av det totala antalet.⁵⁴ Siffror som relativt väl rymmer med ukrainska uppgifter – 3 200 stridsvagnar varav cirka 600 T-72 av äldre versioner, 1 800

T-72B3, cirka 360–400 T-80 och upp till 400 T-90.⁵⁵ Dock är att jämföra antalet stridsvagnar i bruk med de förlustsiffror som redovisats mindre rättvisande då stridsvagnar tillförts efter hand sedan 22 februari 2022.

Den stridsvagn som enligt ORYX uppvisar flest utslagna, skadade, övergivna respektive tagna är T-72 i olika versioner.⁵⁶ En källa hävdar att tillgången till förrådsställda, och möjliga att iståndsätta, T-72 är begränsad till 1 500 i varierande skick.⁵⁷ Detta skulle då förklara förekomsten av T-62 på den ryska sidan i Ukraina.

De stridsvagnsförluster som redovisats ovan kan ej hänföras till förband och har drabbat såväl de reguljära förbanden som Donetsks och Luhansks väpnade styrkor, diverse frivilligförband och Wagnergruppen.

För Ryssland förestår att dels ersätta den materiel som gått förlorad, dels utrusta de förband som angetts tillkomma 2023–2026 med materiel. Något som kan ske genom nyproduktion och iståndsättning av äldre och förrådsställd materiel där möjligheterna till nyproduktion begränsas av de västliga sanktionerna och brist på arbetskraft.⁵⁸ Att

bedöma möjligheterna att ersätta förlorad materiel genom nyproduktion eller iståndsättning är inte möjligt för alla materielslag varför detta avgränsas till stridsvagnar.

Uppgifterna om nyproduktion respektive modernisering av stridsvagnar är relativt samstämmiga mellan olika källor. En källa inom försvarsindustrin uppger att Uralvagonzavod kan producera 200–250 vagnar per år vilket är ett antal som även andra källor, om än med viss mindre avvikelse, redovisar.⁵⁹ Att produktionstakten skulle öka mer än marginellt bedöms mindre sannolikt beroende på att försvarsindustrin var oförberedd på ett krig, de komponenter som krävs inte kan anskaffas på kort sikt och att det är fråga om s k ”lean production”.⁶⁰

Antalet stridsvagnar som moderniseras uppgår till cirka 600 eller cirka 60 per månad, möjligen kan produktionstakten öka till 90 per månad.⁶¹ Här är det fråga om förrådsställda vagnar av vilka det finns ett betydande antal, se tabellen nedan. Dock synes Vantage Point Norths antalsuppgifter något diskutabla och som nämnts ovan kan antalet T-72 vara så lågt som 1 500.

Modell Källa	Voennoe Obozrenie ⁶²	Ukraina Kriminalnaja ⁶³	Vantage Point North ⁶⁴	Twitter @partizan_oleg ⁶⁵
T-55	2800	2800	2000	
T-62	1600	2500	2000	
T-64	2250	2000	2000	
T-72	7500	7000	8000	6880
T-80	3000	3000	5000	2890
T-90	–	200	600	220
Summa	17 150	17 500	19 600	

Tabell 2.

Hur många av ovanstående vagnar som är möjliga att modernisera är svårbedömt beroende på under vilka förhållanden de förrådsställda och i vilken utsträckning de kannibaliseras eller vitala delar stulits. En ukrainsk källa har efter att ha analyserat satellitbilder från Google Maps av 19 militära förråd öster om Ural kommit fram till följande;⁶⁶

- 2 229 irreparabla stridsvagnar.
- 1 304 stridsvagnar har tveksam status.
- 2 075 stridsvagnar bedöms reparabla.
- 886 stridsvagnar är förrådsställda under gynnsamma förhållanden och torde kunna göras operativa.
- Upp till 1 330 stridsvagnar i förråd och med oklar status.

Sannolikt är det ingen som har den fullständiga bilden över antalet förrådsställda stridsvagnar och deras status. Oaktat detta har moderniserade T-62, T-62M och T-62MV, satts in i Ukraina. Möjligen beroende på att det är fråga om tidigare moderniserade vagnar som efter modernisering förrådsställda och därmed varit tillgängliga. Även utbildningsaspekter kan ha spelat in, lättare att utbilda på en äldre vagn, liksom att förlusten av en T-62M inte är lika ”smärtsam” som att förlora en T-72B3, T-80BVM eller T-90M. Till detta kommer också den uppgivna bristen på T-72.

I sammanhang med nyproduktion och modernisering av äldre stridsvagnar har den ryske presidenten angett en tillförsel av stridsvagnar om 1 500, bedömt under det närmaste året, och vice ordföranden för säkerhetsrådet, Dmitrij Medvedev, har nämnt en tillförsel av 1 600 stridsvagnar under 2023.⁶⁷ Att detta antal stridsvagnar kommer att tillföras bedöms som mindre sannolikt sett till ovan nämnda årliga voly-

mer av nytillverkade respektive moderniserade vagnar. Dock skulle en möjlig option kunna vara att öka volymen moderniserade stridsvagnar genom att man moderniserar de av de förrådsställda som är i bäst skick, ”körklara”, och begränsar moderniseringen. D v s endast oundgängligen nödvändiga åtgärder för att vagnarna ska kunna tillföras förband och sättas in i strid.

Då ovan redovisade stridsvagnsförluster inte kan hänföras till förband är det inte möjligt att bedöma behovet av ersättning vid de reguljära förbanden, d v s inte frivilligförband/ motsvarande. Behovet ökar också ju längre konflikten i Ukraina varar. Om nu mot förmodan de redovisade stridsvagnsförlusterna är hänförbara till de reguljära förbanden innebär detta sett till redovisad produktions- och moderniseringstakt att:

- av ukrainska generalstaben redovisade förlustsiffror, 3 466, tar 13 år att ersätta genom nyproduktion och knappt sex år i fall av moderniserade äldre stridsvagnar.
- av ukrainska ORYX redovisade förlustsiffror, 1 825, tar sju år att ersätta genom nyproduktion och tre år i fall av moderniserade äldre stridsvagnar.

Till detta kommer de stridsvagnar som ska utrusta de tio divisioner som ska sättas upp;

- Tre nyuppsatta divisioner vilket innebär tre stridsvagnsregementen om 93 vagnar, således 279 stridsvagnar⁶⁸
- Sju divisioner med mekaniserad brigad som grund där dessa antas innehålla en stridsvagnsbataljon, således 14 stridsvagnsbataljoner om 31 stridsvagnar, totalt 434 stridsvagnar

Härutöver tillkommer de stridsvagnar som ska tillföras de nyuppsatta luftburna och

marininfanteridivisionerna. I de luftburna förbanden ingår idag tre stridsvagnsbataljoner och i de två luftburna divisioner som avses sättas upp bedöms motsvarande bli fallet. Behovet av stridsvagnar bedöms härvid uppgå till en till två bataljoner beroende på om de luftburna brigaderna utgör grund för divisionerna eller ej, d v s 31–62 stridsvagnar.⁶⁹ I marininfanteriet ingår idag tre stridsvagnskompanier om tio stridsvagnar och om det i marininfanteridivisionerna kommer att ingå stridsvagnsbataljon eller stridsvagnsregemente är ej känt, men sett till hur 5:5 marininfanteridivisionen var organiserad bedöms regemente vara mest sannolikt. Detta ger ett behov av 125–420 stridsvagnar beroende på om det är fråga om bataljon eller brigad.

Sammantaget ger ovanstående ett behov av 869–1 192 stridsvagnar vid de förband som avses att nyuppsättas. Ett behov som skulle kunna tillgodoses inom ett och ett halvt år till cirka fem år om det är fråga om moderniserade eller nyproducerade vagnar.

Vad som redovisats ovan är ett teoretiskt resonemang, men slutsatsen är dock entydig – Ryssland kan inte i närtid tillgodose behovet av stridsvagnar till följd av förluster i Ukraina respektive vid de förband som avses att nyuppsättas. Ett behov som i skrivande stund kan uppgå till mellan 2 694 till 4 658 stridsvagnar. Sannolikt är vad som redovisats om stridsvagnar även fallet vad avser annan organisationsbestämmande materiel, vilket i kombination med hur väl man lyckas rekrytera ny personal torde innebära att vissa förband inte kommer att vara bemannade eller utrustade enligt personal- och utrustningstabellerna. För de förband som nyuppsätts bedöms dessa i likhet med de förband som satts upp 2013–2021 därför sakna vissa organisatoriskt ingående förband eller att för vissa av dessa det i stället för regementen är fråga om bataljoner.

Avslutande reflexioner

Samtidigt som man är involverad i ett krig i Ukraina aviserar Ryssland en betydande utökning av de väpnade styrkorna intill 2026. Därtill kommer en förändrad militärterritoriell indelning där innebörden av denna är oklar. Den målbild som redovisats avseende vad som ska åstadkommas intill 2026 innebär ett ökat behov av såväl personal som materiel där behovet ökar från dag till dag till följd av de förluster man åsamkas så länge kriget i Ukraina pågår. De materiella förlusterna har också lett till att äldre och förrådsställd materiel uppträder på stridsfältet, bl a moderniserade T-62 stridsvagnar, men även pansarskyttefordon BTR-50.⁷⁰

De förband som anges att nyuppsättas innebär ett behov av personal och materiel utöver vad kriget i Ukraina genererar. Så länge det pågår krävs en kontinuerlig återhämtning och/eller reorganisering av insatta förband, d v s såväl de reguljära förbanden som de frivilligförband som satts upp över tid. För de förstnämnda torde ett återställande av deras personella och materiella status till vad som var fallet före 24 februari 2022 för huvuddelen anstå intill dess konflikten i Ukraina bilagts.

Genom uppsättandet av frivilligförband och Wagnergruppens insats i Ukraina har en heterogen förbandsmassa blivit fallet. Hur denna ska hanteras på sikt är oklart. Kommer de som skrivit på korttidskontrakt att hemförlovas innan kontraktet löper ut eller ej och vad sker med frivilligförbanden, införlivning i de väpnade styrkorna eller upplösning? D v s är de en resurs för återuppbyggnaden och utökningen av de väpnade styrkorna?

Framtiden för Wagnergruppen kan också diskuteras. Dess chef, Jevgenij Prigozjin, har uttalat att han efter det att Bachmut intagits avser att ge sig in i politiken och att

”Wagnergruppen borde förvandlas från ett privat företag till en armé med en ideologi, ” och den här ideologin är en kamp för rättvisa”.⁷¹ Frågan är om den politiska ledningen kommer att acceptera Wagnergruppens nya inriktning som en väpnad styrka vid sidan av den ryska försvarsmakten.

De ryska väpnade styrkornas behov av personal och materiel intill 2026 är betydande. Något som inte minst framgår av att 18 000 officersaspiranter ska rekryteras under 2023, jämfört med cirka 12 000 ett normalår, och att antalet kontraktsanställda under samma år ska öka från med 400 000 eller från 400 000 till 521 00. Om dessa mål kommer att nås är tveksamt, och rekryteringen av kontraktsanställda har såvitt kan bedömas aldrig nått ställda mål. Till detta kommer ändringen av åldersspannet för värnpliktiga som kallas in till grundutbildning, 21–30 i stället för 18–27 år. Detta leder sannolikt till att antalet som på olika

sätt söker att undandra sig värnplikten ökar och därmed problemen med att nå avsedd värnpliktsvolym.

Förutom den aviserade utökningen av förbandsmassan bedöms också vissa tidigare tillämpade koncept överprövas och möjligen överges. Ett sådant är bataljonsstridsgrupper, d v s en bataljon som tillförts ett betydande antal förstärkningsförband och vars organisation framgår av nedanstående bild.⁷²

Antalet bataljonsstridsgrupper har varierat över tid vilket beror på att dessa enbart bemannas av kontraktsanställda och antalet därför bl a beror på hur framgångsrik rekryteringen av denna kategori är. Det faktiska antalet 2018 uppgavs av försvarsministern vara 126 och 2019 var antalet 136 vilket till i augusti 2021 hade ökat till 168.⁷³ De uppgifter en bataljonsstridsgrupp angavs lösa pekade före angreppet på Ukraina mot att de konflikter Ryssland såg framför sig var väpnade konflikter, lokala och/eller regionala

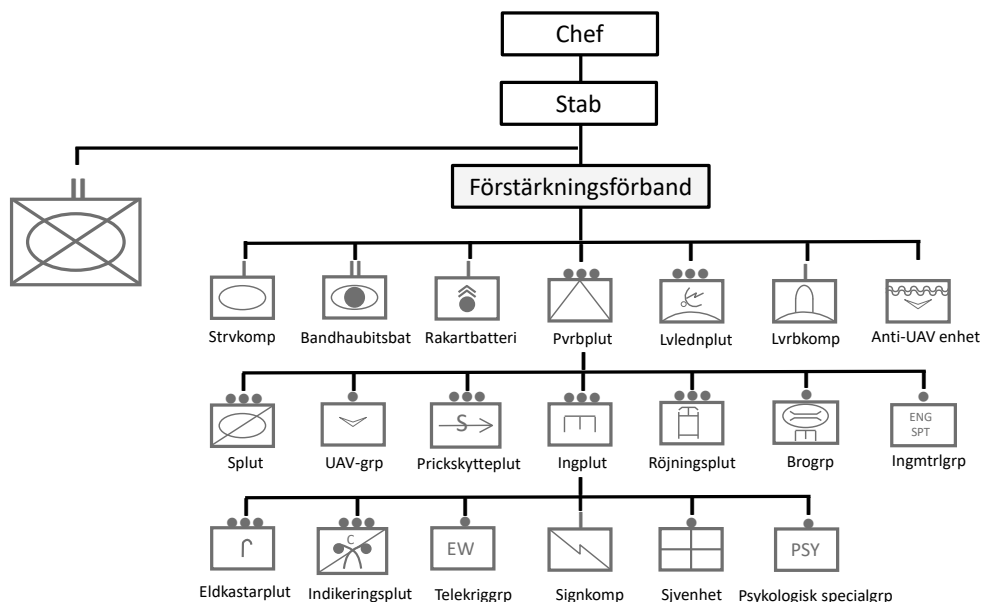

Illustration: författaren.

krig, men inte i första hand ett storskaligt krig. Det sistnämnda var ju också vad som blev fallet efter 24 februari 2022 och det visade sig att bataljonsstridsgrupperna inte höll måttet. Något som lett till kritik och ifrågasättande av konceptet varför dess öde utgående från erfarenheterna från Ukraina är något som bör följas upp.⁷⁴

Den bild som framtonar av de ryska väpnade styrkorna idag och på sikt att man står mellan två ”hötappar”. Antingen att reorganisera befintlig förbandsmassa under och efter kriget i Ukraina eller realisera den aviserade styrkeuppbyggnaden. Sett till behoven av personal och materiel lär det knappast bli fråga om att göra bådadera och frågan är vilken ”hötapp” som prioriteras eller om det blir fråga om båda två. Oaktat vilket kommer de ryska väpnade styrkornas förmåga under ett antal år att vara begränsad. Dock med undantag av de strategiska robottrupperna som kommer att vara den sköld och

det svärd under vilket återhämtning och styrkeuppbyggnad sker. Hur de ryska väpnade styrkorna gestaltar sig därefter återstår att se. Inte minst mot bakgrund av striderna i Ukraina som i mångt och mycket uppvisat likheter med det sovjetiska uppträdan- det under Det Stora Fosterländska Kriget 1941–1945, vilket gör att man kan fråga sig om ränderna aldrig går ur. Oaktat detta kommer det liksom tidigare att gång efter annan hävdas att de mål som satts upp för styrkeuppbyggnaden uppnåtts. Icke minst 2026 när denna ska vara genomförd. Dock lär nog verkligheten vara en annan vilket bilden av de ryska väpnade styrkorna före och under angreppet på Ukraina visat på, vestigia terrent.

Författaren är överstelöjtnant och tidigare chef för Arméns Underrättelseskola.

Noter

1. <http://www.kremlin.ru/events/president/news/70159>.
2. https://t.me/mod_russia/23498.
3. https://mid.ru/rulf/foreign_policy/news/1848395/.
4. <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201703290001>, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/48266>.
5. Luzin, Pavel: ”The Russian army in 2023”, *Riddle*, 2023-01-18, .
6. <https://www.vedomosti.ru/society/articles/2022/05/22/923101-novie-vozmozhnosti-sluzhbi>.
7. <https://ura.news/articles/1036286412>.
8. <https://rg.ru/2020/03/25/shojgu-chislo-kontraktikov-prevysilo-400-tysiach-chelovek.html>.
9. Ibid.
10. <https://tass.ru/armiya-i-opk/17251315>.
11. <https://svpressa.ru/war21/news/364197/>.
12. https://aif.ru/politics/v_gd_vnesli_zakono_proekt_o_povyshenii_prizyvunogo_vozrasta.
13. <https://tass.ru/armiya-i-opk/17251315>.
14. *General Staff of the Armed Forces of Ukraine*, Facebook, <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua>.
15. https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12456912@egNews.
16. https://www.molnet.ru/mos/ru/science/0_780442.
17. <https://www.tsn24.ru/andrey-kartapolov-povyshenie-prizyvunogo-vozrasta-napravleno-nena-kolichestvennoe-a-na-kachestvennoe/>.
18. ”Military districts of Russia”, *Wikipedia*, .
19. <https://ru.wikipedia.org/>.
20. <https://ru.wikipedia.org/>, <https://vbgcity.ru/korpus-proryiva> .
21. <https://www.nashapobeda.lv/371.html>.
22. <https://tvzvezda.ru/news/2022112128-nYCVy.html>, <https://bmpd.livejournal.com/4480020.html>.

23. <https://bmpd.livejournal.com/2305578.html>, <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
24. <https://smolgazeta.ru/society/102721-legendarnym-komandiram-legendarnogo.html>, <https://bmpd.livejournal.com/3671150.html>.
25. <https://topwar.ru/203729-reforma-udv-v-svete-opyta-boev-na-ukraine-i-predshestvujuschih-vojn-shtatnaja-struktura.html>, https://aif.ru/society/army/doprygalis_rossiya_usilila_voennuyu_gruppirovku_v_krymu_polkom_udv.
26. <https://bmpd.livejournal.com/3187633.html>.
27. <https://tass.ru/armiya-i-opk/2018476>, <https://tass.ru/armiya-i-opk/14082917>.
28. <https://bmpd.livejournal.com/3187633.html>.
29. <https://rg.ru/2019/04/16/reg-cfo/v-udv-vper-vye-sformirovali-tri-tankovyh-batalona.html>, <https://topcor.ru/32288-nakonechnik-kopja-pochemu-minoborony-rf-delaet-stavku-na-udv-i-morskiju-pehotu.html>.
30. <https://iz.ru/813997/lilia-kramnik/perekhodk-aeromobilnosti-k-chemu-pridut-desantnye-voiska>.
31. <https://bmpd.livejournal.com/4620829.html>, <https://bmpd.livejournal.com/4608798.html>.
32. <https://iz.ru/847090/aleksei-ramm-aleksei-kozachenko-bogdan-stepovoi-konstantin-valentinov/udv-okryliaiut-desantniki-poluchat-sobstvennuu-aviaciiu>.
33. <http://wp.wiki-wiki.ru/>, <https://bmpd.livejournal.com/3388577.html>, <https://tass.ru/armiya-i-opk/6422832>.
34. <https://ru.wikipedia.org/>, <https://www.scramble.nl/planning/orbats/russian-federation/russian-federation-aerospace-forces>.
35. <https://tass.ru/politika/1343021>.
36. https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details_rvsn.htm?id=14833@morfDictionary.
37. https://docs.google.com/spreadsheets/d/18wXUnk_P8hMz1ZLi1VnzB56p1SbB2Dld/edit#gid=216906328, <https://ru.wikipedia.org/>.
38. <https://zvezdaweekly.ru/news/2021621163-UsEjD.html>.
39. <https://ru.wikipedia.org/>, <https://warfor.me/55-ya-diviziya-morskoy-pehotyi-tihookeanskogo-flota-rossii/>.
40. <https://iz.ru/1450124/dmitrii-boltenkov/morskimi-tempami-kak-izmenitsia-struktura-chernykh-beretov-v-blizhaishie-gody>.
41. <https://armius.ru/voenno-morskoj-flot/beregovie-voyska/vch06017>.
42. <https://armius.ru/voenno-morskoj-flot/beregovie-voyska/vch38643>.
43. <https://armius.ru/voenno-morskoj-flot/beregovie-voyska/vch13140>.
44. <https://armius.ru/voenno-morskoj-flot/beregovie-voyska/vch30926>, <https://armius.ru/voenno-morskoj-flot/beregovie-voyska/vch10103>.
45. <https://iz.ru/923772/aleksei-ramm-aleksei-kozachenko-bogdan-stepovoi/vydadut-broniubrigady-morpekhou-usiliat-tankovymi-podrazdeleniami>, <https://bmpd.livejournal.com/2348764.html>.
46. <https://iz.ru/716512/nikolai-surkov-aleksei-ramm-eugenii-dmitriev/brigady-morskoi-pekhoty-potiazheleiat>.
47. Russian Navy 2023: List of Active Russian Navy Ships and Submarines, RussianShips.info, .
48. <https://3mv.ru/188626-komandir-krymskoj-bazy-chf-rf-rasskazal-o-poterjah.html>.
49. <https://tass.ru/armiya-i-opk/6363281>.
50. <http://russianships.info/today/>, <https://ria.ru/20200321/1568934978.html>, <https://www.militarynews.ru/story.asp?rid=1&nid=557395&lang=RU>.
51. <https://tass.ru/armiya-i-opk/6363281>.
52. <https://ruinform.com/page/kakie-voennye-korabli-sejchas-strojatsja-v-rossii>, <https://tass.ru/armiya-i-opk/10798699>, <https://dfnc.ru/katalog-vooruzhenij/boevye-korabli-vmf/udk-pr-23900/>.
53. Op cit, General Staff of the Armed Forces of Ukraine, se not 14, Mitzer, Stijn och Janovsky, Jakub: "Attack On Europe: Documenting Russian Equipment Losses During The 2022 Russian Invasion Of Ukraine", Oryx, 2022-02-24, .
54. <https://bmpd.livejournal.com/4393829.html>.
55. <https://tsn.ua/rulexclusive/eto-fakticheski-metallolom-ekspert-nazval-kolichestvo-tankov-rossii-2254393.html>.
56. Op cit, Mitzer, Stijn och Janovsky, Jakub, se not 53.
57. Axe, David: "The Russian Army Is Running Out Of T-72 Tanks—And Quickly", Forbes, 2023-03-12, .
58. https://vpk.name/news/697585_putin_zaya_vil_o_deficite_kadrov_pri_vypolnenii_gosoboronzakaza.html.
59. Aleksandrov, Georgy: "The barren barrels", Novaya Gazeta, 2022-11-02, , <https://24tv.ua/>

- ru/skolko-tankov-btrov-mesjac-mozhet-proizvodit-rossija-otvet-jeksperta_n2197841*, <https://fakeoff.org/war/na-skolko-rossii-khvatii-tankov-i-skolko-mashin-ona-mozhet-proizvodit-i-modernizirovat-ezhegodno>, <https://topwar.ru/211245-amerikanskij-zhurnal-chto-predprimet-rossijskoe-rukovodstvo-s-uchetom-togo-chto-u-vs-rf-cherez-dva-tri-goda-zakonchatsja-tanki.html>.
60. Op cit, Aleksandrov, Georgy, se not 59.
61. Ibid, <https://fakeoff.org/war/na-skolko-rossii-khvatii-tankov-i-skolko-mashin-ona-mozhet-proizvodit-i-modernizirovat-ezhegodno>, <https://www.currenttime.tv/a/slaboe-mesto-rossijskoy-armii-tanki-defitsitom/32309071.html>.
62. <https://topwar.ru/203720-bolee-dvuh-tysjach-rossijskih-t-64-pochemu-oni-do-sih-por-ne-na-ukraine.html>.
63. <https://cripo.com.ua/vojna-s-rf/mobylyzatsyya-metalloloma-kak-rossyya-kompensyruet-ogromnye-potery-v-tankah-nezhbyznesposobnymy-mashynamy/>.
64. "Quick guide to identifying the Russian tanks Part 1: Updated Dec. 2022", *Vantage Point North*, 2022-11-30, <http://blog.vantagepoint-north.net/2022/11/quick-guide-to-identifying-russian.html>.
65. https://twitter.com/partizan_oleg/status/1625344309565468674/photo/1.
66. Ponomarenko, Illia: "How many tanks does Russia really have?", *Kyiv Independent*, 2022-09-01, .
67. https://vpk.name/news/701622_vopros_o_proizvodstve_tankov_v_rossii_v_2023_godu.html, <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2023/03/24/967932-vooruzhennie-sili-poluchat-1500-tankov>.
68. <https://rakonfi.com/skolko-tankov-v-polku/> .
69. <https://rg.ru/2019/04/16/reg-cfo/v-dv-vpervye-sformirovali-tri-tankovyh-batalona.html>.
70. <https://focus.ua/voennye-novosti/551564-rf-perebrosila-v-ukrainu-ustarevshe-btr-50-raz-rabotannye-v-1952-godu-foto>, <https://tribune.best/archives/30533>, <https://mil.in.ua/en/news/new-photos-of-the-btr-50-of-the-russian-army-released/>.
71. <https://strana.today/news/427749-pribozhin-rasskazal-kakim-vidit-budushchee-chvk-vahner-posle-perezahruzki.html>.
72. Litvienko, Viktor I och Tsechanovitj, Denis B: *Batajonnaja (Rotnaja) taktitjeskaja gruppa v ochovnych vidach boja*, Knorus, Moskva 2022, s 11-12.
73. <https://vot-tak.tv/novosti/12-04-2021-vtorzhenie-v-ukrainu/>, <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2019/03/11/796128-suhoputnie-voiska-nedostatkami>, <https://regnum.ru/news/3341555.html>.
74. <https://focus.ua/voennye-novosti/538856-izmenenie-voennoy-doktriny-vs-rf-otkazalis-ot-taktiki-razvertyvaniya-btg-razvedka>, <https://topwar.ru/194054-ukraina-batalonnye-takticheskie-gruppy.html>.